

שמעתא עמיקתא

גליון תר"ם | פרשת פנחס | תשפ"ה | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

^{משיעורי}

הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

הלכות מצויות לבין המצרים (א)

מנהגי אבלות

תחילת מנהגי האבילות (מי"ז תמוז בלילה או ביום)

מנהגי האבילות של בין המצרים יש אומרים שמתחילים בליל י"ז בתמוז. נחיים שאל (ח"א סי' כד), הגרייניק זצ"ל (ארחות רבנו ח"ב עמ' קכז אות ו) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות ג). ובא"א מבוטשאטש (סי' תקנא) מסתפק האם מנהגי האבילות מתחילים מבין השמשות או מהלילה. ועיין עוד בזה במונדים ומונים (ח"ח ססי"ג) ובצ"א (ח"י סי' כז). וי"א שמתחילין מהיום (ולא מהלילה). נאג"מ (או"ח ח"א סי' קסח וח"ג ססי' ק). וכן הביא בשערים המצוינים בהלכה (סי' קכב אות א). והעיקר כדעה הראשונה. [שבת הלוי (ח"ח סי' קסח) ועוד]. ולצורך נישואים נוהגים לעשות החופה לפני השקיעה קודם ליל י"ז בתמוז, ובאופן זה מותר אף לעשות הסעודה בליל התענית. [הגרניק זצ"ל (יד בבהמ"צ עמ' יד הגהות יא-ב)]. ועיי' להלן לענין י"ז בתמוז החל בשבת.

נישואים

מנהג שלא לישא אשה בימים אלו

בני אשכנז נוהגים להחמיר שאין נושאים נשים מי"ז בתמוז עד אחר ט' באב. עיי' ברמ"א (סי' תקנא סעי' ב) שהמנהג כן אפילו למי שלא קיים פו"ח. ובני עדות המזרח נוהגים להחמיר מראש חודש אב [שור"ע (סי' תקנא סעי' ב). ומקור דבריו הוא מהמשנה בתענית (כו:)] משכנס אב ממעטין בשמחה. ועיינ"ש בב"י שכתב דאע"פ שרבינו האי גאון כתב שלא אסרו נישואין אלא למי שקיים מצות פריה ורביה, כלומר שיש לו בן ובת, אבל רוקן ש לא קיים מצוח פו"ר מותר לו להנישא אפילו לאחר ר"ח, מ"מ נהגו שלא לישא נשים לאחר ר"ח אב, משום דלא מסמנא מילתא. וכן הביאו המ"א (ס"ק ח) והמ"ב (ס"ק יד), אלא שיש שנהגו כדעת הרמ"א שלא לישא אשה מי"ז בתמוז. [בן איש חי (דברים אות ד) ואור לציון (שם בהגה)]. ומנהג הספרדים בארץ ישראל להקל. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות א בהגה)].

מחזיר גרושתו

מותר להחזיר גרושתו מן הנשואין בימים אלו. [מ"ב (ס"ק טו)].

סעודת אירוסין

אין עושין סעודת אירוסין מר"ח עד ת"ב, אבל ליארס בלא סעודה מותר. [שור"ע (שם) ומ"ב (ס"ק יט). ועיי' בכה"ח (אות מד) שיש נוהגים שלא לארס ולא לשדך בבהמ"צ, וכתי' שכל אי' ינהג כמנהג מקומו].

סעודת תנאים

מותר להתקשר בכתיבת תנאים בימים אלו, ומ"מ סעודה אסור לעשות אף באופן זה (מר"ח עד ת"ב), ואפילו בלא ריקודין ומחולות ואפילו בשבת אסור לעשות סעודה בשביל זה. מיהו מה שנוהגין לאכול מיני מרקחת בשעת כתיבת התנאים לא מיקרי סעודה. [מ"ב (ס"ק טו ויט)]. ולענין שירה וריקוד עיין להלן.

ריקודים וזמר

ריקודים

אסור לעשות ריקודין ומחולות של רשות מי"ז בתמוז ואילך. (ובמקום מצוה, עיי' להלן). [מ"ב (סי' תקנא ס"ק טו)].

שמיעת זמר

לכתחילה יש להמנע מלשמוע נגינות מכלי שיר במשך כל השנה. [עיי' בסיומן תק"ס (סעי' א), ואכמ"ל]. אולם אף המיקל לשמוע נגינות במשך השנה, אין לו לשמוע נגינות מיום שבעה עשר בתמוז עד לאחר תשעה באב. [עיי' בביתר הלכה (סי' תקנא ד"ה ממעטים). וכן פסקו האג"מ (או"ח ח"ד סי' כא אות ד) והמנח"י (ח"א סי' קא אות ד). וכן הוא במבטוי לוי (עמ' ה אות ו) ועוד]. ואפילו שירים מטייפ וכדומה דינם ככלי זמר לענין זה. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פנייה הגה ד)].

שירה שאינה מעוררת ריקוד

מותר לשמוע שירה שאינה מעוררת ריקוד (כגון שירי רגש), משום שהיא איננה בכלל המנהג. ומ"מ נכון להמנע אף משירים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם אות ג והגה ח)].

שירה בפה

שירה בפה מותרת אף בבין המצרים. [עיי' בשד"ח (פאה"ש מע' בין המצרים סי' א אות י). ועיי' עוד באג"מ (או"ח ח"ד סי' כא אות ד)]. ויש מחמירים בשירה בפה שהיא ברבים (כי יש בזה שמחה). [הגרשז"א זצ"ל (תורת המועדים סי"ה אות א)]. ומ"מ יש להמנע אף משירה בפה מר"ח אב עד תשעה באב, שהרי משכנס אב ממעטים בשמחה. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)]. ושירה בפה בשעת הלימוד, או לצורך התעוררות ליראת ה' מותרת בכל אופן. [עיי' במועד לכל חי (סי' י אות יט), בשד"ח (פאה"ש מע' ביה"מ סי' א אות י) ובשבת הקהתי (ח"א סי' קפט)].

שירה מטייפ ללא ליווי זמר

קלטות וכדומה ללא ליווי כלי זמר מותרים. [עיי' באג"מ (או"ח ח"א סי' קסו) כי נחשב לשירה בפה (שם מייירי לענין איסור שמיעה בכל השנה) וכן הוא בצ"א (חט"ו סי' לג)]. אלא שלכתחלה יש להחמיר בזה. [לחוש לדברי השבט הלוי (ח"ב סי' ט אות ב) דס"ל שז' שנחשב לשירה בכלי. ולמקילים יש לדון לענין מוזיקה ווקאלית שיש לה ליווי מוזיקלי הנשמע בכלי שיר אלא שהוא עשוי ע"י אמצעים אלקטרוניים המעבדים סוגי קולות עד שהדבר נשמע ככלי שיר, האם נדון אותם כשירה בפה או דלמא מחמת שנשמעים ככלי שיר יש לאסור. ולכאז' אם דינם כשירה בפה היה עלינו להתיר שירים אלקטרוניים שהם חיקוי של כלי זמר ואין בהם כלי שיר אמיתיים כלל. אלא שיש לחלק דבנ"ד כיון שמקורם מקול אדם אין בידינו לאסור דאין לנו אלא מה שאסרו חז"ל, משא"כ מוזיקה אלקטרונית הני"ל דמ"ל דכיון שעשויים ע"י תוכנות עשויות להשמיע כלי שיר ממש דינם ככלי שיר ומשיא כלי הנקרא אורגן וכדוי' שהוא כלי שיר חשמלי ולא מצינו פוסקים המתירים לשומעם. ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ד].

סובל מעצבות, דכאון או חולי עצבים

אף אם סובל מעצבות או מחוסר מנוחת הנפש אין להתיר לשמוע זמר, אלא אם כן סובל מדכאון, שרשאי לשמוע עכ"פ עד ראש חודש אב (והכל לפי הענין). וחולה עצבים מותר לו לשמוע כלי שיר אפילו ביום תשעה באב. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)]. ועיין בסמוך שיש מקילין בזה יותר.

לצורך חולה (לחזק מזגו)

מותר לגנו לצורך חולה לחזק מזגו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"א הגה 54). ועיי' בדברי יציב (סי' רמו)].

שומע כדי להפיג בדידות או פחדים

מותר לשמוע זמר כשעושה רק על מנת להפיג בדידות או פחדים. [הגרשז"א זצ"ל (שם פכ"ה הגה 8)].

בשעת הנהיגה

הנוהג במכונית וכדו' ונצרך לשמיעת מוזיקה כדי שלא ירדם וכדומה, רשאי לשמוע, על מנת למנוע הסכנה הכרוכה בזה. [דלא גרע מהא דכת' המ"ב (סי' תקס ס"ק יג), עיינ"ש, והכא קיל טפי כי יש חשש סכנה. ועיי' לקמן לענין קייטנות לילדים. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ד].

לצורך התעמלות מטעמי בריאות

מי שזקוק לעשות התעמלות מטעמי בריאות, ולצורך כך צריך לשמוע זמר, בעת הצורך הדבר מותר, בתנאי שאינו עושה לשם הנאה כלל. [כן שמענו בשם הגרש"ז אולמן זצ"ל ע"פ המ"ב (סי' תקס ס"ק יג). ועיי' לקמן לענין שירה בקייטנות].

אינו מכוון לשמוע

השומע כלי זמר בעל כרחו כגון באוטובוס וכדו', אינו עובר איסור, ואינו צריך לאטום אזניו שהרי אינו מתכוין להנות. [עיי' בשור"ע (ו"י"ד סי' קמב סעי' ו), רמ"א (שם) וש"ד (ס"ק לד). שו"ר שכן פסק הגר"ח זצ"ל (קרא עלי מועד פ"ב אות ה בתיקונים)].

צלצול פלאפון

מכשיר פלאפון שצלצולו מנגינה של שירים העשויים להביא לידי ריקוד, ראוי להחליף הצלצול בימים אלו לצלצול אחר, אולם אין איסור בדבר. [לכאז' אין חיוב בזה כיון שאינו צלצול המיועד לשמח, אלא לסימן שמתקשרים אליו, ומ"מ ראוי להחליפן כיון שיש בזה משום קצת שמחה, והכל לפי הענין. ופעמים שמפעילים שיר עבור המתקשר כדי להנעים ההמתנה (שחיה ממתנה), ולכאורה גם שיר זה אין בעל הקו חייב להחליפו כי אין מטרת השיר לשם ריקוד כלל אלא להנעים ההמתנה. ועיי' לקמן לענין סיפורים המשולבים עם קצת שירים ושירה בקייטנות. וש"מ שדעת הגר"ח זצ"ל (תשובות הגר"ח עמ' קט תשובה ד) שאין בצלצול פלאפון משום איסור שמיעת שירים. ועיי' בהליכות והנהגות (עמ' 6) בשם הגרש"א זצ"ל ועיי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ד].

מוזיקת רקע (בהנאות וכדו')

במקומות שמפעילים מוזיקה להנעים ההמתנה והקניה של הלקוחות (כמו שמצוי בחנויות וכדו' או בטלפון עד קבלת השירות), ראוי להפעיל בימים אלו מוזיקה שאינה מסוג השירים העשויים להביא לידי ריקוד. [עיי' מ"ש"כ בהערה דלעיל. ועיי'

בשור"מ (מהדו' ו' סי' קסא)].

סעודת מצוה (ברית מילה, פדיון הבן, בר מצוה וכדו')

יש אומרים שבסעודת מצוה הנערכת בימי בין המצרים מותר להשמיע שירים המלווים בכלי נגינה. [ושכנ"ג (סי' תקנא הגב"י אות לו) לענין ברית מילה. וכן פסק בשו"ת חיים שאל (לחי"ד סי' כא) וכתב שם שמנהג הספרדים להקל בזה. ועיי' באבני ישפה (או"ח סי' קיב)]. ויש מחמירים. [סידור היעבי"ץ. ואף בסעודת מילה אוסר. והביאו היפה ללב (ח"ב סי' תקס אות ז). וכן בא"ר (ס"ק כו) כתי' דאין ליקח מנגנים לשם סעודת מצוה בימים אלו. וכן פסק הגרשז"א זצ"ל (תורת המועדים סי"ה אות ג) לענין סעודת בר מצוה, ברית מילה וכדומה]. ומכל מקום אף לשיטתם מותר לשיר בפה אלא שגם בזה ימעטו מהרגילות. [הגרשז"א זצ"ל (שם)]. ולמעשה מנהג בני אשכנז להחמיר בזה. [הגר"ח זצ"ל (יד לבין המצרים פ"ו הגה א)]. ובני ספרד הנוהגים היתר יש להם על מה שיסמוכו. [כה"ח (סי' תקנא אות ג)].

מסיבת תנאים

מותר לעשות מסיבת תנאים (ללא סעודה אלא באכילת מיני מרקחת). [מ"ב (ס"ק טז)]. ובאופן זה מותר אף לשיר שירי שמחה, אבל אסור לרקוד. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"ד אות ד)].

קבלת חתן בשירה כנהוג בישיבות

מותר לעשות קבלת חתן בשירה וכו' כנהוג בישיבות הקדושות בשאר ימות השנה, אבל לא ישירו במחאית כפים וכדו', כדי שלא יבואו לידי ריקוד. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"ד הגה ו). ואפשר שאף המחמירים בשירה בפה ברבים כמבואר לעיל יודו כאן דיש צורך מצוה קצת].

שבע ברכות

יש מתירים בסעודת של ז' ימי המשתה ריקודים וכלי שיר. ויכול כל אדם להיות שם ולשמוח בשמחתם. [בצל האג"מ (משנה הלכות ח"ו רס"י קט) והמשנה הלכות (ח"ו רס"י קט)]. וי"א שמותר ריקודים, אבל יש להמנע מכלי שיר. [הגר"ק זצ"ל (יד לכה"מ פ"ו הגה 14). וכן הביא במשנה הלכות (שם) סוברים כן. ודעת השבט הלוי (ח"ג סי' קנז וח"י סי' פא אות ב) דאין לעשות תזמורת וריקודים].

ריקוד אחר קידוש לבנה

יש אומרים שמותר לרקוד ולזמר "טובים מאורות" אחר קידוש לבנה אף בימים אלו (לנוהגים שקדשה לפני ת"ב או בליל עשירי באב). [הגרשז"א זצ"ל (שערי נחמה ש"ג פ"ו אות יא)]. ויש אומרים שכן המנהג. [הגר"ח זצ"ל (אשר ישראל תשובה שמן)]. וי"א שלא נוהגים כן. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש תפלה פט"ו הגה 22)]. ולמעשה כל אחד ינהג לפי מנהג מקומו.

הכנסת ספר תורה

יש להימנע מלערוך הכנסת ספר תורה בתשעת הימים אפילו ללא תזמורת אלא בשירה בפה בלבד. ואם יש טעם לעשותה דוקא בימים אלו, אם שרים רק בפה מותר. [הגרשז"א זצ"ל (ישא יוסף אר"ח ח"ג סי' קלט)].

לנגן בבית המשתה (לצורך פרנסה)

ישראל שפרנסתו בכלי זמר אצל עכו"מ בבית המשתה (וכן הדין לצורך בן ספרד הנוהג היתר להתחתן בימים אלו), מותר לו לנגן, משום שהוא לצורך פרנסתו. ומכל מקום אין להקל אלא מי"ז בתמוז עד ר"ח. [ביאור הלכה (סי' תקנא ד"ה ממעטים)].

לנגן לצורך עכו"ם למנוע איבה

ישראל שפרנסתו בכלי זמר וכדומה רשאי לנגן עבור עכו"ם בבית המשתה, משום חשש איבה (אפילו אינו עושה כן על מנת להתפרנס). אלא שמר"ח עד ת"ב עליו לישמט. [בן איש חי (דברים אות ה)].

ללמוד לנגן

המלמד מוזיקה לתלמידים שאם לא ילמד יפסיד פרנסתו עבור ימים אלו, מותר לו לנגן עד שבוע שחל בו ת"ב. [זכר שמחה (באמברגר סי' יז)]. ועי' עוד בסמוך.

ללמוד לנגן

הלומד לנגן ואם לא ילמד יפסיד שכר הלימוד החייב לשלם עבור ימים אלו, רשאי לנגן עד שבוע שחל בו ת"ב. [זכר שמחה (באמברגר סי' יז)]. אמנם במקום שאין הפסד, י"א שאין להתיר ללמוד לנגנה בימים אלו. [מהר"ם שיק (יו"ד סי' שסה) ובעל שבת הלוי (מבית לוי עמי' ה אות ז). ועי' בכה"ח (אות מא)]. ויש מי שאומר שאם לומד עתה על מנת להתפרנס מזה מותר [אג"מ (אר"ח ח"ג סי' פז)], אבל לשם הנאה אסור. [אג"מ (שם) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)].

חינוך הקטנים

יש לחנך הקטנים שהגיעו לחינוך, שלא לשמוע שירים בימי בין המצרים. [אג"מ (אר"ח ח"ד סי' כ אות ד)].

לצורך הרגמת הילדים

בשעת הצורך מותר לזמר או להשמיע זמר על מנת שהקטנים ירדמו. [שעח"צ (סי' תקס אות כה)]. ואם הגיעו לחינוך יש להמנע אלא אם כן קשה להם להרדם בלא זה. [עיי' משי"כ בסמוך לענין גני ילדים. אלא דלכאוי' צ"ע אמאי השעה"צ היה צריך לצרף שם דעת המקילים שירה ללא כלי נגינה, הרי בלא"ה שרי דומיא דהא דהתיר שם במ"ב (ס"ק יג) לענין מושכי ספינות, וצ"עק]].

גני ילדים וקייטנות

אין לשיר בגני הילדים ובקייטנות שירים המביאים לידי שמחה, אבל סתם שירים מותר. [הגר"ק זצ"ל (חוט שני שבת ח"יב עמ' שכה)]. ואם בלעדי שירים של שמחה קשה לנהל את הילדים יש להקל בכל אופן. [הגר"י קמנצקי זצ"ל (אמת ליעקב עמ' רכד בהגה) ע"פ המ"ב (סי' תקס ס"ק יג)].

סיפורים משולבים עם מעט שירים

קלטות סיפורים אף אם משולבים בהם מעט שירים מותר לשומעם בימים אלו. [הגרשז"א (פ"י"א הגה 53) לענין ספה"ע, וראה דה"ח בני"ד].

להשתתף בחתונה הנערכת בימים אלו

הכרו הנוהג היותר להתחתן בימים אלו

הנושא אשה בימים המותרים להתחתן על פי מנהגו, מותרים חבריו הנוהגים איסור באותם הימים להשתתף בשמחתו ולשמחו. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות א). ועי' בדברי הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"יא אות יט)].

חתונה שנערכת שלא כדין בימים אלו

הנושא אשה בימים שנוהגים בהם איסור, אף על פי שעושה שלא כדין מכל מקום יש מקום לומר שמותר להשתתף בחתונה ולשמחו. [משנה הלכות (ח"ו סי' קט ד"ה וגדולה. עיי"ש דטעמו כי מה שנהגו שלא לנשא אינו מדינת אלא משום דלא מסמנא מילתא, עיי"ש]].

רב אשכנזי לסדר קידושין עבור זוג ספרדי

ראוי שלא יסדר רב אשכנזי קדושין לספרדי הנושא אשה בימים אלו (כשיש רב ספרדי שיכול לעשות כן במקומו). [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה ח)].

תספורת

מנהג שלא להסתפר

בני אשכנז נוהגים שלא להסתפר מי"ז תמוז עד עשירי באב. [ענין ברמ"א (סי' תקנא סעי' ד)]. אולם מנהג עדות המזרח שלא להסתפר רק בשבוע שחל בו ט' באב (וענין בזה להלן בהלכות שבוע שחל בו ת"ב). [ענין בשו"ע (סי' תקנא סעי' יב) ובבן איש חי (דברים אות יב)].

שער הזקן

איסור תספורת כולל אף שער הזקן. [שו"ע (סי' תקנא סעי' יג) ומ"ב (ס"ק פ] ואפ"י אלו שרגילים לגלח זקנם כל שבוע, המנהג שלא מגלחים מי"ז בתמוז. [שבת הלוי (ח"י סי' פא אות ג)].

שער השפה

מותר לגלח השפה (שערות מזוית הפה לזוית השניה למעלה מן השפה, כל פתיחת הפה) אם מעכב האכילה. [שו"ע (סי' תקנא סעי' יג) ודברי סופרים (קיצור הלכות אבלות פ"מ הגה ו) ע"פ הרמב"ן]. ופירוש "מעכב האכילה" שהשפה מתלכלכת בשעת אכילה והוא טרוד לזוהר שלא תתלכלך או לנקותה (שהדבר מעכב האכילה). [דברי סופרים (שם)].

שער שבצדעין

מותר לאשה לגלח ריבוי שער שבצדעין. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק עט)].

שער הגבות וריפי העיניים ושאר הגוף

מריטת שער ריסי העין או שער הגבות לא חשיב תספורת ומותר לגלחן בכל ימי בין המצרים (ואף לגברים במקום שאין משום "לא ילבש"). [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"י"ד הגה ט)]. וכמו כן שער הרגלים אינו בכלל תספורת. ויש אומרים שמכל מקום מר"ח ואילך הנשים יעשו רק הצריך כדי שלא יתגנו לבעליהן. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביהמ"צ עמי' ה הגה ב). וכמו כן לצורך טבילת מצוה בליל עשירי באב יכולה לגלח שער הגוף ערב ת"ב, אפילו אחר חצות, הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש פ"ע אות ה)].

הורדת קצת שערות

אפילו אינו מגלח אלא מקצת שערות אסור אם יש בו משום יפוי. [עיי' בשו"ע (יו"ד סי' שצ סעי' ו) שמבואר שאבל מותר לסרוק שערו בימי אבלו אע"פ שודאי משיר שער כי בתלישת קצת שערות אינו מביא את עצמו. ובדרך זה כתי' השעה"צ (סי' תקנא אות כח), ומבואר שאם מכוון לגלחם אסור. ועי' בב"ח (יו"ד שם אות יז)].

סירוק שערות הראש

מותר לסרוק השערות בימים אלו. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק כ)].

תספורת לכבוד שבת

אסור להסתפר אפילו לכבוד שבת, כי אין הרגילות להסתפר בכל שבוע. [מ"ב (ס"ק

לב). אולם עיי' בביאור הלכה (ד"ה וכן לכבוד) שצידד להקל בזה].

תכפיהו אכילות של מת ושל שבת זו

מי ששלמו לו יום של אבלות בתוך שבוע שחל ת"ב להיות בתוכה והכביד שערו, מקיל בתער (משום שאין זה יפוי) אבל לא במספרים. [שו"ע (סי' תקנא סעי' טו) ומ"ב (ס"ק פז)]. וזהו דוקא שחל יום שלשים בשבוע שחל ת"ב, אבל כשחל מקודם לזה יש אומרים שמותר לו לספר אף לבני אשכנז שנוהגין איסור מי"ז בתמוז. ויש אומרים שאין להקל כ"א כשחל יום שלשים לפני ר"ח. [מ"ב (ס"ק פז)]. ובמקום הדחק יש מקום להקל. [שעח"צ (אות צג)].

אשכנזי עבור ספרדי

אשכנזי, יכול לספר בן ספרד הנוהג להסתפר בימים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד הגה ח) והגר"ק זצ"ל (קרא עלי מועד עמי טז הגה יג)]. ומ"מ אם יש אחר הנוהג היתר היכול לעשות עבורו, עדיף טפי. [הגרשז"א זצ"ל (שם)].

ספרדי הנמצא בישיבה אשכנזית

כל עדות המזרח (הנוהג היתר בתספורת עד שבוע שחל בו ת"ב), הלומד בישיבה של אשכנזים, רשאי להסתפר בימים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד אות ו) דכיון דכו"ע יודעים שיש בזה מנהגים שונים אין משום לא תתגודדו].

התחיל להסתפר והגיע זמן איסור תספורת

ישב להסתפר אפילו עדיין לא התחיל התספורת, והגיע זמן האיסור (ענין לעיל לענין התחלת הזמן), יש אומרים שכיון שכבר ישב רשאי להסתפר, ויש אוסרים, וכן עיקר. ואם כבר התחיל להסתפר לפני זמן איסור. יש אומרים שודאי רשאי לגמור. ויש אומרים שמותר לו לגמור דוקא אם יש בזה משום כבוד הבריות (ואף ישראל רשאי לעשות כן עבורו), וכן עיקר. [עיי' בב"י (יו"ד סי' שצ), בשו"ע (שם סעי' ב) ונוש"כ. ועי' באורך בשמעתא עמיקתא גליון סי"ז].

המותרים להסתפר

נשים

אחד האיש ואחד האשה שוין באיסור תספורת. [מ"ב (סי' תקנא ס"ק עט)]. ויש מפוסקי עדות המזרח הסוברים שנשים מותרות להסתפר בשבוע שחל בו תשעה באב. אלא שטוב לדחות התספורת לאחר תשעה באב אם לא מוכרחות להסתפר כעת.

[אור לציון (פכ"ז אות ג)].

לצורך צניעות

גילוח לצורך צניעות, כגון שלא יצא שער מכיסוי הראש מותר. [בעל שבת הלוי (מבית לוי ביה"מ עמי' והגה ב)].

לצורך טבילת מצוה

הנוהגות תמיד לגלח שערה לטהרתה מותרת לעשות כן בין המצרים. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד הגה י)].

לצורך שידוכין

לצורך שידוכין יש להתיר אפילו תספורת הראש, נערה, אף מר"ח אב ואילך עכ"פ עד שבוע שחל בו ת"ב. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד הגה י), עיי"ש טעמן].

קטנים

אסור לגדולים לספר קטנים בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכה. [שו"ע (שם)]. וכתב הפמ"ג (א"א ס"ק לח) דכן מוכח מהרמ"א דשתיק ליה להשו"ע. ויש מחמירים לבני אשכנז מי"ז בתמוז או על כל פנים מר"ח. [עיי' במ"ב (ס"ק פב) שכתב בשם הא"ר דלדין יש להחמיר בתספורת מי"ז בתמוז וכיבוס מר"ח, ובחז"א"א כתב דלצורך קטנים אין להחמיר אף לפי מנהגינו אלא בשבת זו, ע"כ. ובחנוך לנער (פכ"א סוף הגה ו) כתב דיש להחמיר עכ"פ מר"ח].

הלאקה

תספורת ראשונה שמספרים ילדים בני שלש (י"חלאקה") מותרת אף בשבוע שחל בו ת"ב (ויש לעשותה בצנעה), אבל ראוי להקדימה קודם ג' שבועות. [בעל השבט הלוי (מבית לוי בין המצרים עמי' ו אות ב) ועיי' בחנוך לנער (פכ"א ס"ק א)]. ואם לא הקדימה יאחרנה לאחר ת"ב. [רבבות אפרים (ח"א סי' שלו אות ב)].

הציצה בין הראש לתפילין
מותר לגלח השער לצורך מניעת חציצה בין הראש לתפילין. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד הגה 119)].

גלוח לצורך סיכה להסרת פצעים

מותר לגלח השער לצורך סיכה להסרת פצעים עד שבוע שחל בו ת"ב. [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה 56 191)].

במקום הפסד מומין

העוסק באיזה מסחר שאם לא יספר את זקנו בימי בין המצרים יש חשש הפסד גדול ואיבוד פרנסה, יש להתיר לו להסתפר. והכל לפי ראות עיני המורה. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד אות ו)]. ויש מתירין רק עד שבוע שחל בו ת"ב אם לא באופן שכשימנע יולספף לא יוכל לעבוד ויהיה לו קשה למצוא ממון כדי לפרנס בני ביתו (שלא יוכל למצוא הלואה אלא בקושי). [אג"מ (אר"ח ח"ד סי' קב וחו"ה סי' כד אות ט). ודעת הגרשז"א זצ"ל (הלכות חג בחג הגה 65) להחמיר שלא להסתפר במקום הפסד ממון ושם מיירי לענין ספה"ע וק"וי לימי בין המצרים. ועיי' בורע אמת (סי' טט) ובישכיל עבדי (ח"ה סי' נה אות ב)].

הולך לפני שרים

ההולכים להשתדל לפני שרי ממשלה וכיוצא בזה, יש מקום להתיר להם להסתפר, ויש לעשות שאלת חכם. [שבת הלוי (ח"י סי' פא אות ג). ועיי' בורע אמת (ח"א סי' סט) ובתח"ס (אר"ח סי' קנח)].

בעלי בית

אם יש מילה בימי בין המצרים, יש אומרים שבעלי הברית רשאים להסתפר. ויש אוסרים. והמיקל יש לו על מי לסמוך, פרט למקום שיש מנהג להחמיר. [עיי' בשע"ת

(אות א) שהביא מח' בזה, והמ"ב (סי' תקנא ס"ק ה) ציין לדבריו. ובשעה"צ (אות ד) הביא מהחתי"ס שמתיר לבעל ברית לספר, אבל לא לאבל ממש במילה בתוך שלשים]. ועיי' בשבת הלוי (ח"י סי' פא אות ז) שדעתו שהמנהג באר"י להחמיר. ובמבית לוי (בין המצרים עמי' ו בהגה) כתי' שיש מקומות שנוהגים להקל לגמרי ויש מקומות שנהגו להקל רק בשער הזקן, עיי"ש. ולדעת המתירים להסתפר יש לומר שמותרים להסתפר אפילו ביום שלפני המילה סמוך לערב קודם הלכה לבית הכנסת. ואם חלה המילה בשבת מותרים להסתפר ערב שבת. וכמ"ש המ"ב (סי' תצ ס"ק יג) לענין ספירת העומר].

בר מצוה

נער הנעשה בר מצוה בימי בין המצרים אינו רשאי להסתפר. [עיי' בשערי תשובה (רס"י תקטז) שבהיא מחו' לענין תספורת לבעל ברית. והביאו המ"ב (שם ס"ק ה), ושם מייירי מר"ח אב. ועיי במבית לוי (חי"ג עמ' כ) שהמנהג באר"י שלא להקל בזה בכל בין המצרים. ואי"כ ק"וי לענין חתן בר מצוה שאין להקל. וכן פסק במשנה הלכות (חי"ו סי' מה). ועיי בשערים מצוויינים בהלכה (סי' קכ אות ח)].

הקוראים לחתונה (של מי שנוהג היתר לישא אשה בימים אלו)

הקוראים לחתונה (של חתן הנוהג היתר להנשא עד ר"ח) אינם רשאים להסתפר, אולם כאשר בלא תספורת ימנע מללכת לחתונה רשאי להסתפר בימים שנוהג איסור. ואף אם הוא מהקוראים שלא יקפידו עליו אם לא יגיע (וכל זה למתירים לבעלי ברית להסתפר בימים אלו). וישאל שאלת חכם. [אג"מ (חי"ב סי' צה ד"ה ולכן אם). ועיי"ש דהיינו טעמא כי יש מצוה על כל אחד בשמחת חתן וכלה, וכשלא יסתפר לא יוכל להיות שם רשאי להסתפר, ול"ד לברית מילה שאין מתירין לכל הקוראים להסתפר אלא לאבי הבן והמוהל והסנדק, ששם אין מצוה על שאר אדם מצד עצמם שיבואו להברית אלא על אבי הבן הוא מצוה שיעשה בשמחה ברבוי עם ושיקרא חבריו לשמוח עמו, אבל בנישואין הוא מצוה על כל אדם שילכו לשמחת הנישואין].

נטילת צפורנים

נטילת צפורנים מותרת אפילו אחר ר"ח. ומשבוע שחל בו ת"ב נחלקו הפוסקים האם מותרת. ולהלכה לצורך מצוה (כגון משום חשש חציצה לטבילת מצוה או נט"י וכדו'), בודאי שרי. וכן לכבוד שבת כגון שחל ת"ב בשבת שרי בער"ש ליטול הצפרנים. [מ"ב (סי' תקטז ס"ק כ) ובהר"ח"ל דיסקין (קוי"א סי' ה ס"ק סג). ועיי בט"ז (ס"ק יג) שהוא מהמחמירים דמיייר בשבוע שחל בו ת"ב. וכן הביא הנובי" (קי יויד סי' צט) אליבא דשיטה זו]. וכן בשינוי כגון בידים או בשיניים, שרי. [הגרש"א זצ"ל (תורת המועדים אות כ) ואור לציון (פכ"ז אות ד)].

ברכת שהחיינו, הטוב והמטיב והגומל מלבושים חדשים וכדו'

יש אומרים שטוב ליהזר מלומר שהחיינו בבין המצרים על מלבוש או שאר כלים. [שו"ע (סי' תקטז סעי' יז)]. ויש מקילין בזה. ומ"מ יש להחמיר. [מ"ב (ס"ק צח)]. ולכן לא ילבש הבגד. [מ"ב (ס"ק צט). ובטעם האוסרים עייין בספר חסידים (סי' תתנ) ובמ"א (ס"ק מב) דכיון שהזמן ההוא זמן פורענות אין לברך "שהחיינו והגיענו לזמן הזה". ועיי בס"ח שמבואר שאין בזה איסור אלא מדת חסידות. ועיי באבני"ז (סי' תכח). ועיי במהר"ל (סי' לא) ובביאור הגר"א (שם). ויוצא שהאיסור הוא מחמת הברכה ולא מחמת עצם אכילת הפרי. אולם בשו"ת פלא יועץ (חי"ב סי' כח) הביא בזה מח' ונטק כהמחמירים שהאיסור הוא באכילת הפרי, ועיי לקמן מש"כ לענין לצאת מדיון שומע כעונה הנפ"מ בזה].

נעלים חדשות

מותר לחדש נעלים עד ראש חודש כיון שלא מברכים עליהם שהחיינו, אמנם מר"ח ואילך אסור. [מ"ב (ס"ק מז וס"ק מה)]. ויש מפוסקי עדות המזרח שפסקו שמותר ללובשם (אפילו בשבוע שחל בו ת"ב) משום שאינן בכלל בגד מכובס ואין מברכים עליהן שהחיינו (ומ"מ אסור לקנות אותם מר"ח. ועיין עוד לקמן דיניי משא ומתן). [אור לציון (פכ"ז סוף אות א)].

מסכות פנים

מותר להשתמש במסכה חדשה אף בשבוע שחל בו. וכי אין הדבר בכלל בגד חשוב ואין בו משום שמחה. ועוד שיש צורך להחליפם משום הגיינה ולצורך הגנה יעילה צריך שהמסכה תהיה נקיה. וכן פסק הגר"י דג"ר שליט"א בשם הגרח"ק זצ"ל].

פרי חדש

דין ברכת שהחיינו על פרי שווה לברכת שהחיינו על מלבוש וכדומה המבואר לעיל, ולמעשה נוהגים להמנע מלברך, ועל כן לא יאכל בימים אלו פרי שמברכים עליו ברכת שהחיינו. [מ"ב (ס"ק צט)].

פרי חדש שלא ימצא לאחר בין המצרים

פרי שלא ימצא אחר ט' באב, מותר לברך ולאכלו בבין המצרים. [רמ"א (סי' תקטז סעי' יז)]. ואם יכול לשומרו במקרר, ישמרנו עד לאחר ימי בין המצרים. ואם נשמר עד השבת הקרובה בלבד, ישמרנו עד לשבת. [אור לציון (חי"ג פכ"ה אות ג)].

לקח פרי חדש ויברך עליו ברכת הפרי

אם לקח בבין המצרים פרי חדש ויברך עליו ברכת הפרי, יברך עליו גם ברכת שהחיינו. [ברכ"י (סי' תקטז ס"ק יב), אבני"ז (סי' תכח אות ה) וכה"ח (אות ריד). ועיי בכה"ח (אות רטו) שאם אכל ללא ברכה משום שחשב שאסור לברך י"א שאחר בהמ"צ יאכל פרי אחר חדש ויכוין לפטור גם אותו פרי].

התחיל לאכול ללא שהחיינו

אם אכל קצת מפרי חדש ללא ברכת שהחיינו לא יאכל עוד מאותו פרי. [כה"ח (סי' רכה אות מ). ועיי"ש שלאחר בין המצרים יקח פרי אחר חדש ויברך עליו שהחיינו ויכוין לפטור את זה].

חולה ומעוברת

חולה ורשאי לאכול פרי חדש משום שהפירות פותחין לו את תאוותו לאכול דברים טובים ובמקום חולי לא קבלינן עלן. וכמו כן אשה מעוברת רשאית לאכול פרי חדש דשמא תתאוה ויגרום נזק לה ולולד. [מ"ב (ס"ק צט)]. ויש אומרים שיברכו ברכת שהחיינו על הפרי. [תשובה מאתבב (חי"ב עמ' לו טור ד), כה"ח (אות ריא) והגרש"א זצ"ל (ישא יוסף או"ח חי"ג סי' קמג) בשם הגרש"א זצ"ל]. ויש אומרים שיאכלו ללא ברכה זו, וכן עיקר. [מ"ב (שם). ועיי בביאור טעמו של המ"ב בזה בשלמת חיים (סי' שז) ועיי מש"כ ע"ז בישא יוסף (שם)].

קטנים

קטן שיש לו ידיעה קצת, אבל לא יודע להבחין בין ימים אלו לשאר ימות השנה, ומתאוה לפרי חדש, מותר לתת לו. ויברך שהחיינו, כדי שלא יטעה ולא יברך שהחיינו בשאר הימים. [ברכ"י (סי' תקטז אות ט), שערי"ש (שם) וכה"ח (אות ריב)].
על מצוה בזמנה (פדיון הבן וכדו')

מברכים ברכת שהחיינו על מצוה שהגיע זמנה כגון ברית מילה (במקומות שנוהגים לברך עליה שהחיינו כל השנה), פדיון הבן וכדומה, ולא יחמץ המצוה על מנת להמנע מלברך שהחיינו. [שו"ע (סי' תקטז סעי' יז) ושבט הלוי (חי"י סי' פד אות ג)].

מקיים מצוה פעם ראשונה

מי שמקיים מצוה בפעם ראשונה כגון נער שנעשה בר מצוה ומניח תפילין פעם ראשונה בימי בין המצרים, שיש סוברים שמברך שהחיינו, לא יברך. [הגרשז"א זצ"ל (שלמי מועד פ"ט עמ' תעז-תעז ושלמי שמחה עמ' תרנה) ואף שבדבר שזמנו קבוע מברכים שהחיינו שאני הכא דלא פסיקא מלתא לכיו"ע דמברכים. אולם באור לציון (חי"ג פכ"ה אות א) משמע דס"ל דבכה"ג רשאי לברך שהחיינו על דבר אחר ע"מ חדש המצוה). ומ"מ אם נעשה בר מצוה בסוף ימי בין המצרים, יוכל ללבוש בגד חדש לאחר תשעה באב ולברך שהחיינו, ולכוון בברכתו גם על התפילין. [הגרשז"א זצ"ל (שם)].

בשבת

יש אומרים שאין לברך שהחיינו על בגד חדש וכדומה אף בשבת, ויש מקילין. ומעיקר הדין יש מקום להקל. [מ"ב (סי' תקטז ס"ק צח). ועיי בערה"ש (אות לח) שכת' שמהנינו שלא לברך שהחיינו מר"ח אב ואילך ואפיי בשבת]. ויש אוסרים בשבתות שבימים אלו ע"פ האר"י ז"ל. [הארז"ל בשער הכוונות דף פ"ט ע"ג, ברכ"י (שם אות י), חיים שאל (ח"א סי' כד), כה"ח (שם אות רח) והאור לציון (חי"ג פכ"ה הגה ג ד"ה והנה) מחמיר בזה]. ולמעשה יש אומרים שהמנהג הפשוט בחו"ל להקל. אבל באר"י המנהג הפשוט להחמיר שלא לברך ברכת שהחיינו אף בשבת. [בעל השבט הלוי (מבית לוי עמ' ז הגה א)]. וכל אחד ינהג כמנהגו.

בערב שבת (למקילין לעיל)

הלושב בגד חדש ערב שבת לכבוד שבת, יכול לברך שהחיינו אחר שקיבל עליו שבת. [הגרנ"ח זצ"ל (גליון מים חיים 89)].
בליל י"ז בתמוז

יש אומרים שמותר לברך ברכת שהחיינו בליל י"ז בתמוז. [מטה אפרים]. וי"א אף בליל שבעה עשר בתמוז אין לברך ברכת שהחיינו. [אור לציון (חי"ג פכ"ה אות ג)].
בי"ז בתמוז שחל בשבת

כשיום י"ז בתמוז חל בשבת יש אומרים שלכולי עלמא מותר לברך. [מ"א (סי' תקטז ס"ק מב)]. ויש מחמירים אין בכה"ג. [ברכ"י (סי' תקטז ס"ק יא). דעת בעל השבט הלוי (מבית לוי בין המצרים עמ' ג הגה טז) דיש להמנע מלברך].

בראש חודש

בראש חודש דינו כמו בשבת (עייין לעיל). [שעה"צ (אות צט)].

בעשירי באב

אף בי י"ז באב אין לברך ברכת שהחיינו. [שערי"ת (סי' תקנח ס"ב ק) ואור לציון (חי"ג פכ"ה אות ג)]. ומ"מ כשחל י' באב בערב שבת, וסמוך לשבת רוצה ללבוש בגד חדש לכבוד שבת, רשאי אז לברך שהחיינו, שכיון שלובש לכבוד שבת ויש כבר הארת שבת, שפיר דלמי. [אור לציון (חי"ג פכ"ה הגה ג)].

מבשר שהחיינו על מילה וכדו' האם רשאי לפטור פרי

כשמבשר שהחיינו על המילה או על פדיון הבן וכדומה יכול אז לפטור פרי חדש בברכה זו. [שד"ח (אס"ד מעי' בין מצרים סי' א אות ד) ואור לציון (חי"ג פכ"ה הגה ג ד"ה ומ"מ). ועיי מש"כ שמעता עמיקתא בגליון ערי"ב].

לצאת ע"י אחר מדיון שומע כעונה

המברך ברכת שהחיינו בימים אלו כגון שנוהג היתר בדבר או שמברך עבור מצוה וכדומה, אין לצאת ידי חובה על ידו ולפטור כלי או פרי חדש, ובמקום צורך גדול יש להקל. [עיי' בשד"ח (מע' ביהמ"צ סי' א אות ד) שמיקל בזה. ובשו"ת פלא יועץ (חי"ב סי' כח) מחמיר. ועיי"ש בשד"ח שכתב להקל לענין סעודת פדיון הבן, אולם במברך בברית מילה כתב ד"י"א (בירך את אברהם דף צח אות יא) דלא מהני כיון שהוא לא אגב הלחם. אולם לדעת שאר הפוסקים אפשר להוציא יד"ח ברכת שהחיינו אף שלא אגב הפת, עיי' בזה במנח"ש (ח"א סי' כ) ובשמעता עמיקתא בגליון קכ"ד ובגליון ערי"ב].

ברכת הטוב והמטיב

מותר לברך ברכת הטוב והמטיב בימי בין המצרים. [סידור יעב"ץ, שערי"ת (סי' תקטז ס"ק י), שד"ח (מע' בין המצרים סימן ב ס"ק ג) ואור לציון (חי"ג פכ"ה אות ד)]. ואף בת"ב מותר לברך ברכה זו (כגון מי שילדה אשתו זכר למברכים בשו"מ). [אור לציון (שם)]. ועיין עוד להלן לענין קניית דברים שחייבים לברך עליהן ברכה זו מר"ח ואילך.

ברכת הגומל

מברכים ברכת הגומל בבין המצרים. [אור לציון (פכ"ה אות ד)]. ולענין ת"ב עיי' לקמן.

תיקון חצות

מבואר בכוונות האר"י ז"ל שיש להתאבל על החורבן בבהמ"צ אחר חצות, ויבכה כמו חצי שעה. [מ"ב (סי' תקטז ס"ק קב)]. ונהגו אז לומר תקון חצות. [ערה"ש (אות לט)]. ואומרים תיקון רחל (אחר חצות בצהרים) ואף בשנת השמיטה יש לאומרו. [כה"ח (אות רכד)]. וכל זה לבד ער"ש, ערב ר"ח, ר"ח וערב תשעה באב. [ערה"ש (אות לט)].

טיוולים – זהירות מסכנה

יש אומרים שיש להמנע מהליכה לטיוולים בבין המצרים. [שד"ח (ח"ה פאת השדה מעי' בין המצרים סי' א אות י)]. ולמעשה אין לאסור עכ"פ עד ר"ח אב, אלא שיש למעט בזה מחמת אבל של ימים אלה. [עיי' בשבט הלוי (חי"י סי"י כו)].

הליכה למקום סכנה

בימים אלו יש להקפיד יותר משאר ימות השנה מהליכה למקומות שיש בהם חשש סכנה. [מקור חיים (לבעל החו"י"א אות יד)].

ניתוח

ראוי להמנע מעשיית ניתוח (שאינו דחוף) בימי בין המצרים. ואם הדבר קשה עכ"פ יש להקפיד מר"ח אב, ולכל הפחות משבוע שחל בו ת"ב. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה"מ אות י)].

שהיה בים

מן הדין מותר לרחוץ בבריכה ובים בימי בין המצרים. ויש אומרים שאין צריך לחשוש בזה משום סכנה אף בימים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פי"ד אות ח), בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה"מ הגה ז), אור לציון (פכ"ה אות ה) ע"פ התרה"יד (סי' קג) והשלחן גבוה (סי' תקטז אות מח), שנהגו לרחוץ בימים ובנהרות בימים אלו]. ויש חוששים מהליכה לים בימים אלו מפני הסכנה. [מקור חיים (לבעל החו"י" סי' תקנז סעי' ד) ושד"ח (ח"ה פאת השדה מעי' בין המצרים סי' א אות י). והגר"י"ק זצ"ל (ארחות רבנו חי"ב עמ' קצט) לא נתן לילדים לנסוע לים בבין המצרים משום סכנה]. ואם נכנס במקום שאינו מסוכן [תשובות והנהגות (חי"ב סי' רסג) כת' שמן הדין שרי אבל ראוי להמנע אם נכנס עמוק עד קרוב לקומת איש], וכן אם עושה כן לצורך בריאות אין לחוש. [ארחות רבנו (חי"ב עמ' קצט)], ומ"מ אין חילוק בכל זה, בין אם הלך לים לפני בין המצרים או לא. [הגרשז"א זצ"ל (שם), הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש חי"ג פס"ח אות כא) ואור לציון (פכ"ה אות ה)].

טיסה

אין חשש בטיסה במטוס בימי בין המצרים, אולם ראוי להמנע בתשעת הימים במדת האפשר. [הגרשז"א זצ"ל (הליכוי"ש פי"ד אות כ) ובעל השבט הלוי (מבית לוי ביה"מ עמ' יא הגה יב). ובמקום צורך מצוה עיין בסמוך.
ללכת יחידי

צריך ליהזר מ"י"ז בתמוז עד ט' באב שלא לילך יחידי מסוף ד' שעות עד סוף ט' שעות (משום שבהם קטב מריירי שולט). [שו"ע (סי' תקטז סעי' יח) ומ"ב (ס"ק קב). ועיי בביאור הלכה (שם) דלפי מה שמבואר בפסחים קי"א ע"ב יותר יש ליהזר מחד בתמוז עד שיתסר דודאי שכיון. והקפידא בזה היא דזקא בהליכה בדרך ולא הליכה בעיר. [ערה"ש (אות לט) וחזו"א (ד"נים והנהגות פי"ט אות ה). וכעין זה כתב הא"א מבוטשאטש (סי' תקנז) שאין זה אלא במקום שומם שאין אנשים רגילין לילך שם].

ללכת בין חמה לצל

יש להזהר בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל. [מ״ב (ס״ק קב)]. ונראה שעיקר הקפידא בזה למי שהולך כסדר בשביל שהוא בין החמה לצל ולא כשעובר באופן אקראי בין חמה לצל המצוי בדרך. [הגרח"ק זצ״ל (קרא עלי מועד פ״ב אות יט)]. ומכל מקום כל החשש בזה הוא בדרך ולא בעיר, כמבואר לעיל.

עושה לצורך מצוה

אם הולך לצורך מצוה הנצרכת דוקא בימים אלו, אין לחוש לסכנות הנ״ל, ד״שומר מצוה לא ידע דבר רע״. [התעוררות תשובה (סי' שמח), הגריש״א זצ״ל והגרח״ק זצ״ל (ישא יוסף אורח ח״ג סי' קמד)].

הכאה לצורך חינוך

בימים האלו צריך להזהר יותר שלא להכות, אע״פ שעושה כן לצורך חינוך הילדים. [שו״ע (סי' תקנא סעי' יח) וקשו״ע (סי' קכב אות ב)].

דינים הנוהגים מר"ח עד ת"ב

חומרת דיני האבילות בתשעת הימים

חומרת דיני אבילות בטי' הימים כאבילות תוך ל' יום על קרוביו (ר"ל) ואינה כאבילות תוך שבעה. [מטה יהודה (סי' תקנא ס״ק יב) וישועות יעקב (שם ס״ק ג)]. וכן דעת הגרשז״א זצ״ל (אבני ישפה ח״ג סי' נח ענף א) שהם שווים לכל מיל, ע״כ. ומ״מ יש מקומות שהחמירו באבלות של ימים אלו יותר מאבלות על קרובים כיון שאבילות דרבים חמירא טפי, עיי במ״א (סי' תקנא ס״ק לח). ועיי עוד במהר״ל (סימן רא). ויש מקומות שהקילו טפי כי הוי אבלות ישנה. ועיי משי״כ בשמעתא עמיקתא גליון שצ״ז].

למעט בשמחה

משנכנס אב ממעטין בשמחה. [שו״ע (סי' תקנא סעי' א)]. והיינו עד ת״ב. [קרבן נתנאל (תענית פ״ד אות ב)]. ויש אומרים עד עשרי באב. [כה״ח (אות א)].

להמנע מלהתדיין עם עכו״ם

ישראל שיש לו דין עם עכו״ם, אם יכול ישתמט ממנו עד ר״ח אלול ועכ״פ עד אחר ת״ב, דריע מזולה. [שו״ע (סי' תקנא סעי' א) ומ״ב (ס״ק ב)].

משא ומתן

משא ומתן

מר״ח עד התענית ממעטים במשא ובמתן. [שו״ע (סי' תקנא סעי' ב)]. יש אומרים שיש למעט במשא ומתן של שמחה, כגון לקנות כלי כסף או צרכי חופה וכדומה. ויש אומרים דבכל משא ומתן צריך למעט בעת הזאת ולא יעסוק אלא כדי פרנסתו. ובזמנינו נהגו להקל בכל זה משום שהכל נחשב כעת כדי פרנסתינו. [מ״ב (ס״ק יא)]. ומכל מקום טוב להחמיר לענין משא ומתן של שמחה (כגון קניית רהיטים וכדומה, אבל דבר לצורך העבודה אינו בכלל זה, עיין להלן), אף על פי שגם בזה נהגו להקל שמא לא יוכל להכין אחר כך. [נשע״חצ (אות יג), אג״מ (ח״ג סי' ה) ואור לציון (פכ״ו אות א)].

קניית בגדים חדשים

מר״ח אב אסור לקנות בגדים חדשים ומנעלים חדשים אפילו דעתו שלא ללבושן עד אחר ת״ב. [רמ״א (סי' תקנא סעי' ז) ומ״ב (ס״ק טט)]. ולענין המוכר, מבואר לעיל דלצורך פרנסתו רשאי למכור. (ועיי משי״כ לעיל לענין נעלים חדשות, בדיני ברכת שהחיינו).

לצורך מצוה (תפילין, ספרים וכדו')

לצורך מצוה הכל שרי. [רמ״א (סעי' א)]. ועל כן כשנדמן לו לקנות תפילין חדשות ודאי מותר כיון שהוא רק למצוה. [אג״מ (ח״ג סי' פ)]. וכמו כן מותר לקנות ספרים לצורך לימוד ת״ת דחשיב כצורך מצוה. [הגרשז״א זצ״ל (שם פ״יד הגה 26)]. וטלית שהיא בגד מסתבר שאסור אף שלובשין אותה רק למצוה. [אג״מ (ח״ג סי' פ)]. ואם אין לו ציצית לקיים בו המצוה (אפי' בהשאלה), מותר, עיי ברב פעלים (ח״ד סי' כט)].

מבצעים

אם יש יריד, כיון שהוא דבר האבד שרי לכולי עלמא אם הוא מוצא אז בזול יותר. [מ״ב (סי' תקנא ס״ק יא) ובן איש חי (פ' דברים אות ב)].

דבר שלא יוכל לקנותו לאחר ת״ב

דבר שלא יוכל לקנותו לאחר ת״ב או שאין לו שהות לאחר ת״ב מותר לקנותו, אפילו הם צורכי חופה. [בן איש חי (פ' דברים אות ב)].

כלי בית וכדומה (קניית מכונית, מזגן וכדומה)

אסור לקנות מר״ח אב דבר שמחייב ברכת שהחינו כי הוא כבנין של שמחה שאסור. [אג״מ (ח״ג סי' פ ד״ה ח״ד ד״ה ומכונית)]. ועל כן אין לקנות מר״ח מכונית חדשה אם הוא לתענוג (אפילו באופן שמברכים עליה הטוב והמטיב כגון שיש לו אשה ובנים שגם נהנים מזה) כי הוא כמו בנין של שמחה שאסור. [אג״מ (שם)]. וכמו כן אין לקנות מזגן מר״ח משום משא ומתן של שמחה. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה״מ עמי יג הגה י)], ומי שסובל מאוד מהחוס רשאי להקל בזה. [עיינ״ש].

קניית כלים לצורך העבודה (מכונית וכדומה)

מותר לקנות מכונית וכדומה לצורך פרנסה אף בתשעת הימים, שזה בכלל משא ומתן שבזמננו נהגו להקל (ואין זה מו״מ של שמחה שכתב בשעח״צ שטוב להחמיר), ומצד שהחינו יברך אחר ת״ב כי בשביל זה אין עליו ליבטל ממלאכתו.

[אג״מ (אורח ח״ג סי' פ)].

יקבל המוצר בתשעת הימים

אם קנה כלי חשוב כגון רהיטים המיפים את הבית בזמן היתר לא יקבל אותם בטי' הימים אפילו באופן שאינו חייב לברך עליהם שהחינו. [אג״מ (ח״ג סי' פב)]. (אא״כ יש חשש דבר אבד בדבר, שבכח״ג יקבלם ויברך לאחר ט' הימים).

יקבל המוצר לאחר תשעה באב

אין לקנות דברים שיש בהם משום שמחה (קניית רהיטי בית וכדו', עיין לעיל), אף שלא יקבל מה שקנה אלא לאחר תשעה באב. [אור לציון (פכ״ו אות א)]. ובמקום הצורך יש להקל בזה. [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פ״יד אות כב)].

קניית מתנה ונתינתה

מותר לתת מתנות סוף שנה למלמד, לגננות או לנער בר מצוה וכדו' אף בתשעת הימים, ואם לא קנה לפני תשעת הימים נראה שמותר אף לקנותה בימים אלו אם עתה הוא זמן נתינתה. [נעי' במ״ב (סי' תקנז ס״ק מא) שכת' לענין תב״א שאסור לשלוח מתנה לחברו. ומשמע דרק בת״ב אסור והיינו כי איסור זה הוא משום שאילת שלום כמבואר במ״א (שם ס״ק כא) וזה אסור רק בת״ב. ועיי בכה״ח (שם אות צא) שבתורת צדקה מותר אף בת״ב. ויש עוד טעם להתיר לענין מתנות סוף שנה וכדו' כי אין זה אלא כתשלום חוב ואינו דבר של שמחה, והוי כדבר האבד שמותר כמ״ש בדברי מלכיאל (ח״ה סי' רלז) לענין נתינת משלוח ננות לאבל בפורים, עיינ״ש. וכן פסק הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש שם הגה 28) שמותר לתת מתנה בימים אלו. וכן דעת בעל השבט הלוי (מבית לוי עמי' כד אות ז)].

קניית טבעת וכדו' עבור כלה

קניית הטבעת שנותנים לכלה בשעת שידוכין, נחשבת דבר של שמחה שיש לאסרו בין ר״ח אב לט' באב, אך אם יש לחוש להפסד, מותר. ולהודיע המקח מותר בכל אופן. [אג״מ (אורח ח״ד סי' פד אות א)].

קניית נעלי גומי לת״ב

מי ששכח לקנות נעלי גומי לת״ב קודם ר״ח, רשאי לקנותם אפי' בשבוע שחל בו ת״ב. [אג״מ (אורח ח״ג סי' פ), בעל שבט הלוי (מבית לוי עמי יג הגה ח), כה״ח (אות צו) ואור לציון (שם הגה ב)].

בנין של שמחה

בית התונת בנו – ציור וכיור

מר״ח עד התענית ממעטים בבנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו או בנין של ציור וכיור. ואם היה כותלו נוטה ליפול, אף על פי שהוא של שמחה מותר לבנות (ולצורך מצוה הכל שרי). [שו״ע (סי' תקנא סעי' ב)].

להרחיב דירתו (בנין להרוחה)

כל בניה שאינה צריך לו לדירתו ורק שעושה כן להרווחה בעלמא אסור. [מ״ב (ס״ק יב)]. אולם בנין שאינו להרוחה שרי כמבואר להלן.

בונה על מנת למנוע הפסד (כגון המשלם שכירות וכדו')

בניה ע״מ למנוע הפסד אפילו יש בה שמחה, מותרת. [מ״ב (ס״ק יג)]. ועל כן הדר בדירה שכורה ועיכוב הבניה תגרום לו הפסד ממון, רשאי לבנות ולשפץ ע״מ למנוע הפסד כפי ראות עיני המורה. [ובשבט הלוי ח״י סי' פב] כתב דיש להקל כתחתה רק עד שבוע של ת״ב, ובהפסד גדול מאד לפי ראות עיני המורה].

סיוד הבית

ממעטין אף בבנין של ציור וכיור. [שו״ע (סי' תקנא סעי' ב)]. ועל כן אין לסייד הבית מר״ח. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה״מ עמי ח אות ד)]. וכן אין לצבוע את הדירה בציורים מראש חודש אב, אף אם עושה כן עם גלגל המיוחד לכך. [אור לציון (פכ״ו הגה א)].

התקלקל הסידור מחמת רטיבות וכדו'

אם נתקלקל הסידור מחמת רטיבות וכדו' מותר לסייד אף בשבוע שחל בו ת״ב, כיון שאינו עושה להרווחה. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה״מ עמי י הגה ח)].

הדבקת טפט

הדבקת טפט על הקיר אין בו איסור ברור (אף בשבוע שחל בו ת״ב), ומ״מ יש להמנע, ואם התחילו קודם ר״ח אב, יש להחמיר שיגמרו לפני שבוע שחל בו ת״ב.

[אג״מ (אורח ח״ג סי' פב)].

עושה בקבלנות

אם שכר נכרי קודם ר״ח בקבלנות מותר בכל ואפי' בת״ב עצמו דנכרי אדעתא דנפשיה עביד, וה״ה אם קצץ עם הנכרי בקבלנות לצייר ביתו מותר לצייר מטעם זה. ומ״מ אם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר ת״ב תע״ב. [מ״ב (ס״ק יב)].

לצורך מצוה

בנין שהוא לצורך מצוה שרי, [רמ״א (סעי' ב)], כגון בניית בית למי שאין לו אשה ועדיין לא קיים מצות פריה ורביה. [מ״ב (ס״ק יד)].

לצורך מצוה דרבים

בנין לצורך מצוה של רבים כגון בית הכנסת מותר. [מ״ב (ס״ק יב)]. וכן הדין בציור וכיור. [בן איש חי (פ' דברים אות ו)].

מעקה

מותר לבנות מעקה בימים אלו ואף בת״ב שרי. [רוח חיים (סי' תקנא ס״ק ב), מועד לכל חי (סי' י אות ח ואות עב) ובן איש חי (פ' דברים אות ג)].

חיפוש דירה

מותר לחפש דירה לקניה בימים אלו. אולם אין ראוי לחתום על חוזה מכירה, אלא אם כן חושש שאולי יקדמנו אחר. [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פ״יד הגה 71)].

לעבור דירה

יש אומרים שלעבור לדור לבית חדש מותר אם מוטל עליו לברך הטוב והמטיב ולא שהחינו (כגון שיש לו אשה ובנים). [לבושי מרדכי (ח״א סי' קא)]. ומכל מקום עדיף שלא לעבור דירה מר״ח עד אחר ת״ב. [הגרניק זצ״ל (קרא עלי מועד פ״ג אות ג)]. ובאופן שיש הפסד ממון (כגון שצריך לשלם דמי שכירות) מותר בכל אופן. [הגרשז״א זצ״ל (שם פ״יד הגה לא)].

נגרות

הנגרים מותרים לעבוד עבודה שאינה בבנין. ואף להתקין את עבודתם, ולחברם בבית, וכגון ארונות מטבח וכדומה. [אור לציון (פכ״ו סוף הגה א) ואג״מ (ח״ג סי' פב) דלא כהבן איש חי (פ' דברים אות ג) שאסר כיור וציור על עצים של מלאכת הנגרים]. ולענין מוכרים העוסקים במשא ומתן יעויין לעיל.

ציור וכיור שלא בבנין

דוקא ציור וכיור בבנין אסור, אבל צייר שמלאכתו לצייר ציורים, רשאי לצייר אף בימים אלו. [אור לציון (פכ״ו סוף הגה א)].

נטיעה של שמחה

מר״ח עד התענית ממעטים בנטיעה של שמחה. [שו״ע (סי' תקנא סעי' ב)]. ומ״מ לא אסרו אלא נטיעה, אבל השקיית הגינה וגזיזת עשבים ופרחים שבחצרו שרי. [רבבות אפרים (ח״א סי' שעד)].

להאזנה לשיעורי בעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א במספר ישר 073-295-1244

להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות יש לשלוח דוא"ל למערכת: amikta@amikta.co.il

© **שמעתא עמיקתא – להצלחת התורם ומשפחתו** – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503